

GERIAUSIAI TVARKOMI ŠALIES DVARŲ PARKAI – DENDROLOGINIS IR KRAŠTOVAIZDINIS ĮVERTINIMAS

Laimutis Januškevičius

*Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto
Architektūros ir kraštovarkos katedra
Studentų g. 48, Kaunas LT-51367, tel.: 8 37 451546, el. paštas: laimis_jan@yahoo.com*

*Kauno kolegijos Kraštovarkos fakultetas
Mokslo g. 2, Mastaičiai, 4307 Kauno raj., tel.8698 73718*

Recenzentė: dr. Valerija Baronienė, Dubravos eksperimentinė mokomoji urėdija

Anotacija

Iš viso buvo ištirta 210 senųjų dvarų parkų. Geros ir pakankamai geros būklės rasta 52 (25 % visų tirtų): 39 (75 %) iš jų priklauso įvairioms valstybinėms institucijoms ir organizacijoms ir 13 (25 %) – privatūs. Dauguma (35 parkai, 67,3 %) šių parkų yra mišraus plano su vyraujančiais peizažinio plano elementais. Peizažinių parkų – 9 (17,3 %), geometrinio plano – 8 (15,4 %). Iš viso geriausiai šiuo metu tvarkomuose ir prižiūrimuose šalies dvarų parkuose auga apie 385 introdukuotų sumedėjusių augalų rūšys ir dekoratyvinės formos (*Pinophyta* – 102, *Magnoliophyta* – 283), priklausančios 37 šeimoms ir 91 genčiai (*Pinophyta* – 4 šeimos ir 11 genčių, *Magnoliophyta* – 33 ir 80).

Įvadas

Senieji dvarų parkai – tai šių dienų sulaukę mūsų šalies kraštovaizdžio perlai, liudijantys apie įvairiaspalvę ir turtingą dvarų kultūrą ir garsią mūsų šalies praeitį. Daugelis Lietuvos senųjų dvarų parkų yra vertingi, kaip puikūs kraštovaizdžio architektūros kūriniai, projektuoti ir kurti tokių žinomų kraštovaizdžio architektų kaip E. Andrė (Edouard Andre) (Palangos, Trakų Vokės, Lentvario ir Užutrakio parkai), Stuokos – Gucevičiaus (Verkių parkas), Rygos sodų ir parkų direktoriaus G. Kufalto (G. Kuphaldt) (Žagarės, Terespolio parkai). Gana daug parkų svarbūs ir saugotini ir dendrologiniu požiūriu dėl juose augančių retų egzotinių medžių. Iš tokių visų pirma reiktų paminėti Palangos botanikos parką, Degaičių (Telšių raj.), Žagarės (Joniškio raj.), Rietavo, Terespolio, Dotnuvos, Lančiūnavos (Kėdainių raj.), Kretingos ir kt... Tačiau šiandien bene didžiausią nerimą kelia parkų būklė. Dauguma dvarų parkų tvarkomi tik minimaliai, o kai kurie ir visiškai palikti likimo valiai. Gerai ir pakankamai gerai tvarkomu parkų šalyje galima priskaičiuoti tik apie 50 arba jie sudaro apie 25 % visų tirtų dvarų parkų. Jau keletas dešimtmečių tradiciškai rūpestingai ir gerai prižiūrimas Palangos botanikos parkas. Šiandien šį parką teisėtai galima būtų laikyti šalies parkų tvarkymo ir priežiūros etalonu. Gana gražiai tvarkomi Mažeikių rajone esantys Plinkšių ir Renavo parkai, gerą išpūdį palieka Biržų pilies parkas. Radviliškio rajone jau senokai traukia lankytojus puikiai prižiūrimi ir tvarkomi Raudondvario, Burbiškio ir Baisogalos parkai. Džiugina tai, kad nemažai parkų atgimė arba po truputį atgimsta naujam gyvenimui jau tautinio atgimimo metais. Jų renovacijai buvo panaudotos Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir privačių asmenų lėšos. Iš tokių paminėtini Šešuolėlių, Taujėnų, Bistrampolio, Aštriosios Kirsnos, Plungės, Pakruojo, Veisiejų, Švėkšnos ir kai kurie kiti parkai.

Šio darbo tikslas – apžvelgti šiuo metu geriausiai tvarkomus šalies dvarų parkus ir, remiantis tyrimų duomenimis, pateikti jų architektūrinį – kraštovaizdinį ir dendrologinį įvertinimą.

Metodika (metodai)

Lietuvos senųjų dvarų parkų dendrologiniai ir kraštovaizdiniai tyrimai buvo vykdomi ekspediciniu būdu 1999 – 2010 m. laikotarpyje. Darbą dalinai finansavo Aplinkos ministerija. 1999 – 2005 m. pagrindinis dėmesys buvo skiriamas dendrologiniams tyrimams (Januškevičius, 2001, 2003, 2004, 2005). Kiekviename parke buvo registruojami ir vertinami šie duomenys ir rodikliai: tikslus parko adresas, valdytojas (naudotojas), parko plotas (ha), būklė, parke augančių vietinių medžių rūšinė sudėtis, introdukuotų sumedėjusių augalų inventorizaciniai duomenys ir ypač vertingų (įspūdingų matmenų) vietinių medžių (paprastųjų ažuolų, uosių, klevų...) taksaciniai rodikliai (aukštis, skersmuo ir būklė). Egzotiniams medžiams ir krūmams buvo registruojama augalų sisteminė priklausomybė (rūšis, porūšis, varietetas, forma), augalų aukštis (m), medžių kamienų skersmuo (cm) krūtinės aukštyje (1,3 m), augalų žydėjimo ir derėjimo laipsnis ir būklė. Augalų sisteminė priklausomybė buvo patikslinama remiantis literatūriniais šaltiniais (Griffiths, 1997; Krüssmann, 1976, 1977, 1978, 1983; Ramanauskas ir kt., 1973).

Parkų būklė buvo vertinama pagal 4 balų skalę: 1 – labai gera (parkas gerai sutvarkytas, nėra sausuolių, menkaverčių medžių ir krūmų, suformuotos erdvės, gerai prižiūrimi takai, mažosios architektūros objektai, vejos ir tvenkiniai); 2 – gera (nuo labai gerai tvarkomų parkų skiriasi kiek blogiau prižiūrimomis, rečiau šienaujamosiomis vejomis ir kiek blogesne bendra parko tvarka); 3 – patenkinama (parkas apleistas, prastai prižiūrimos vejos, takai, yra pavienių sausuolių, menkaverčių medžių ir krūmų); 4 – bloga ir labai bloga (parkas praktiškai neprižiūrimas ir paliktas likimo valiai: nešienaujamos vejos, gausu menkaverčių medžių ir krūmų, užžėlę takai ir tvenkiniai). Parkų planinė erdvinė struktūra buvo vertinta vizualiniu būdu. Vykdamas parkų tyrimus 2006 – 2010 m. didesnis dėmesys buvo skiriamas parkų kraštovaizdiniams tyrimams, būklės bei renovacijos procesų įvertinimui. 2009 – 2010 m. pakartotinai buvo aplankyta dauguma tautinio atgimimo metai renovuotų ar šiuo metu renovuojamų parkų, įvertinant šių darbų eigą ir patirtį šalyje.

Rezultatai

Šiandien mūsų šalyje iš viso priskaičiuojama per 200 senųjų dvarų parkų (atskiri autoriai šį skaičių nurodo labai nevienodai). Tyrimų duomenimis, apie 70 % visų senųjų dvarų parkų valdo valstybė, o 30 % – privati nuosavybė. Skaudžiausia problema tiek valstybiniuose, tiek ir privačiuose parkuose yra jų priežiūra ir tvarkymas, t. y. jų būklė. Iš aplankytų ir ištirtų 210 dvarų parkų geros ir pakankamai geros būklės yra tik 52 (25 % visų tirtų parkų) (1 lentelė): 39 (75 %) iš jų priklauso įvairioms valstybinėms institucijoms ir organizacijoms ir 13 (25 %) – privatūs. Labai gerai tvarkomi ir prižiūrimi 12 parkų (23 %), gerai ir pakankamai gerai – 40 (77 %). Šiandien geriausiai tvarkomus ir prižiūrimus šalies dvarų parkus sąlyginai galima būtų suskirstyti į dvi kategorijas: pirma – jau senokai tradiciškai gerai tvarkomi ir prižiūrimi parkai, antra – tautinio atgimimo metais renovuoti ar renovuojami parkai. Pirmai kategorijai reiktų priskirti Palangos botanikos parką, Alantos dvaro parką (Molėtų raj.), Burbiškio, Raudondvario (Radviliškio raj.), Plinkšių, Renavo (Mažeikių raj.), Rokiškio, Biržų pilies ir Kretingos dvarų parkus. Palyginti neseniai, jau tautinio atgimimo metais, panaudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas, naujai atgimė arba šiuo metu renovuojamos Veisiejų, Plungės, Pakruojo ir kai kurios kitos dvarų

sodybos ir parkai. Iš privatizuotų parkų daugiausiai gerų žodžių nusipelno Taujėnų (Ūkmergės raj.), Šešuolėlių (Širvintų raj.) ir Bistrampolio (Panevėžio raj.) dvarų parkai. Taip pat neblogai tvarkomi ir prižiūrimi Aštriosios Kirsnos (Lazdijų raj.), Bačkonių (Kaišiadorių raj.), Pauliankos (Palėvenės, Kupiškio raj.), Raguvėlės (Anykščių raj.), Siesikų (Ūkmergės raj.), Švėkšnos (Šilutės raj.) ir Žeimių (Jonavos raj.) dvarų parkai (Januškevičius, 2010, 2010a; Januškevičius, Kamičaitytė–Virbašienė, 2010). Į atskirą kategoriją reiktų išskirti Aukštosios Fredos (Kaunas) ir Kairėnų (Vilnius) dvarų parkus, kuriuose tarpukario ir pokario metais įsikūrė universitetiniai botanikos sodai ir šie parkai pasipuošė naujomis, netikėtomis spalvomis bei įgavo ypatingą statusą ir mokslinę bei gamtosauginę vertę.

1 lentelė

Geriausiai tvarkomų Lietuvos dvarų parkų sąrašas

Eil. Nr.	Parko pavadinimas	Adresas	Plotas (ha)	Parko Būklė (balai)	Augalų taksonų skaičius (vnt.)	Rūšių skaičius (vnt.)	Formų skaičius (vnt.)	Parko planas
1.	Alantos dvaro parkas	Molėtų raj., Alantos miestelis	6	1	21	17	4	m.
2.	Antazavės dvaro parkas	Zarasų raj., Antazavės km.	5,5	2	41	27	14	m.
3.	Astravo dvaro parkas	Biržai, Astravas	30	2	12	11	1	m.
4.	Aštriosios Kirsnos dvaro parkas	Lazdijų raj., Būdviečio sen., Aštriosios Kirsnos km.	18,9	2	15	12	3	m.
5.	Aukštosios Fredos dvaro parkas	Kaunas, Ž. E. Žilibero g.	3	2	40	30	10	m.
6.	Bačkonių dvaro parkas	Kaišiadorių raj., Žiežmarių sen., Bačkonių km.	8	2	17	16	1	p.
7.	Baisogalos dvaro parkas	Radviliškio raj., Baisogala	18,9	2	40	30	10	m.
8.	Biržų pilies parkas	Biržai, Radvilos g. 3	7,8	1(2)	17	13	4	g.
9.	Bistrampolio dvaro parkas	Panevėžio raj., Ramygalos sen., Kučių km.	8,1	1	10	9	1	m.
10.	Burbiškio dvaro parkas	Radviliškio raj., Pakalniškių sen., Burbiškio km.	28	1	23	19	4	m.
11.	Cirkliščio dvaro parkas	Švenčionių raj., Cirkliščio km.	34,5	2	29	22	7	m.
12.	Degaičių dvaro parkas	Telšių raj., Degaičių sen., Degaičių km.	6	2	110	60	50	m.
13.	Dotnuvos dvaro parkas	Kėdainių raj., Dotnuvos sen., Akademijos gyv.	33,6	2(3)	62	41	21	m.
14.	Joniškėlio dvaro parkas	Pasvalio raj., Joniškėlis	34,1	2)3)	28	23	5	m.
15.	Kairėnų dvaro parkas	Vilnius, Kairėnų g. 43	21,7	1	32	28	4	m.
16.	Kėdainių dvaro parkas	Kėdainiai	34	2(3)	37	30	7	p.
17.	Kelmės dvaro parkas	Kelmė, Dvaro g. 5	15,2	2	14	14	0	g.
18.	Kretingos dvaro parkas	Kretinga, Vilniaus g. 20	13	2	44	26	18	m.
19.	Kurtuvėnų dvaro parkas	Šiaulių raj., Bubių	5,5	2(3)	14	13	1	m.

	parkas	sen., Kurtuvėnai						
20.	Markučių dvaro parkas	Vilnius, Subačiaus g. 124	8	2(3)	13	13	0	m.
21.	Mūro Strėvininkų dvaro parkas	Kaišiadorių r., Žiežmarių sen., Mūro Strėvininkų km.	4	2	9	9		m.
22.	Paežerių dvaro parkas	Vilkaviškio raj., Šeimenos sen., Paežerių km.	12	2	14	7	7	m.
23.	Pagrįžuvio dvaro parkas	Kelmės raj., Tytuvėnų sen., Pagrįžuvio km.	19,3	2	14	12	2	m.
24.	Pakruojo dvaro parkas	Pakruojis, Pakruojo km.	48,2	2	13	9	4	m.
25.	Palangos botanikos parkas	Palanga, Vytauto g. 15	86	1	288	158	130	p.
26.	Pauliankos (Palėvenės) dv. p.	Kupiškio raj., Subačiaus sen., Stirniškių km.	9	2	8	6	2	m.
27.	Plinkšių dvaro parkas	Mažeikių raj., Šerkšnėnų sen., Plinkšių km.	37,6	1	44	28	16	m.
28.	Plungės dvaro parkas	Plungė, Parko g.	58,3	2	15	14	1	m.
29.	Raguvėlės dvaro parkas	Anykščių raj., Juostininkų sen., Raguvėlės km.	19,1	2	17	15	2	g.
30.	Raudondvario dvaro parkas	Kauno raj., Raudondvario sen., Raudondvario km.	13,1	2	17	16	1	m.
31.	Raudondvario dvaro parkas	Radviliškio raj., Pakalniškių sen., Raudondvario km.	33	1	22	20	2	m.
32.	Raudonės pilies parkas	Jurbarko raj., Raudonė	26,8	2	16	14	2	m.
33.	Renavo dvaro parkas	Mažeikių raj., Sedos sen., Renavo km.	51,4	1	19	13	6	m.
34.	Rietavo dvaro parkas	Rietavas, Ivinskio g. 4	64,3	2(3)	58	41	17	m.
35.	Rokiškio dvaro parkas	Rokiškis, Tyzenhauzų g.5	28,1	1	10	7	3	g.
36.	Salų dvaro parkas	Rokiškio raj., Kamajų sen., Salų miestelis	11,8	2	12	9	3	g.
37.	Sapiegų parkas	Vilnius, Sapiegų g. 3	2	2	26	22	4	g.
38.	Siesikų dvaro parkas	Ukmergės raj., Siesikų sen., Daugalių km.	3	2	12	11	1	m.
39.	Šešuolėlių dvaro parkas	Širvintų raj., Zibalų sen., Šešuolėlių I km.	19	1	13	7	6	p.
40.	Šiaulių (Zubovo) dvaro parkas	Šiauliai, Aušros g./Dvaro g.	4,7	2	18	15	2	g.
41.	Švėkšnos dvaro parkas	Šilutės raj., Švėkšna	10,9	2	12	10	2	m.
42.	Taujėnų dvaro parkas	Ukmergės raj., Taujėnų sen., Taujėnų km.	23,4	1	23	17	6	m.
43.	Trakų Vokės dvaro	Vilnius, Trakų Vokė,	29,6	2(3)	41	36	5	p.

	parkas	Žalioji g. 3						
44.	Užutrakio dvaro parkas	Trakai, Užutrakio g.	58,9	2	33	28	5	p.
45.	Veisiejų dvaro parkas	Lazdijų raj., Veisiejai	5,9	2	17	17	0	p.
46.	Veliuonos dvaro parkas	Jurbarko raj., Veliuona	2,7	2(3)	21	16	5	m.
47.	Verkių dvaro parkas	Vilnius, Žaliųjų ežerų g. 47	16	2	26	22	4	m.
48.	Vilkėno dvaro parkas	Šilutės raj., Švėkšnos sen., Vilkėno km.	24,5	2(3)	35	26	9	m.
49.	Vytėnų (Panemunės pilies) p.	Jurbarko raj., Skirsnemunės sen., Pilies I km.	15,4	2	1	1	0	p.
50.	Zyplių dvaro parkas	Šakių raj., Lukšių sen., Tubelių km.	50,2	2(3)	29	24	5	g.
51.	Žagarės dvaro parkas	Joniškio raj., Žagarė	71,8	2(3)	61	46	15	m.
52.	Žeimių dvaro parkas	Jonavos raj., Žeimių miestelis	13,3	2	7	6	1	g.
	Santrumpų paaiškinimas: km. – kaimas; raj. – rajonas; sen. – seniūnija; g. – gatvė; parko planas: g.– geometrinis; m. – mišrus; p. – peizažinis							

Dauguma (35 parkai, 67,3 %) straipsnyje aptariamų parkų yra mišraus plano su vyraujančiais peizažinio plano elementais (1 lentelė). Apie mišrų šių parkų planą byloja daugumoje jų išlikę medžių alėjos ir eilės bei geometrinio plano rūmų teritorijos su simetriškos formos parterine dalimi, privažiavimo keliais ir takais. Peizažinių parkų rasta 9 (17,3 %). Ryškiausi šių parkų pavyzdžiai yra E. Andre projektuoti Palangos, Trakų Vokės, Užutrakio parkai bei Kretingos dvaro parkas. Nors puošni ir vaizdinga peizažinė dalis būdinga daugumai parkų. Iš jų gal būt daugiau išsiskiria Astravo, Aštriosios Kirsnos, Bačkonių, Burbišio (Radviliškio r.), Joniškėlio, Kėdainių, Paežerių (Vilkaviškio r.), Plinkšių, Plungės, Renavo, Šešuolėlių, Švėkšnos, Veisiejų, Verkių, Vilkėno ir Žagarės parkai. Daugiau ar mažiau ryškus geometrinis išplanavimas būdingas 8 tirtiems parkams (15,4 %): Biržų pilies, Kelmės, Raguvėlės, Rokiškio, Salų, Sapiegų, Šiaulių (Zubovų) ir Zyplių (1 lentelė).

Iš viso geriausiai šiuo metu tvarkomuose ir prižiūrimuose šalies dvarų parkuose auga apie 385 introdukuotų sumedėjusių augalų rūšys ir dekoratyvinės formos (*Pinophyta* – 102, *Magnoliophyta* – 283), priklausančios 37 šeimoms ir 91 genčiai (*Pinophyta* – 4 šeimos ir 11 genčių, *Magnoliophyta* – 33 ir 80) (2 lentelė). Egzotiniais medžiais ir krūmais turtingiausi Palangos botanikos parkas (288 augalų rūšys ir formos), Degaičių (110), Dotnuvos (62), Žagarės (61), Rietavo (58), Terespolio (51), Kretingos (44), Plinkšių (44), Antazavės (41) ir Trakų Vokės (41) parkai (1 lentelė). Iš retesnių parkuose augančių egzotinių medžių paminėtini pilkasis kėnis ir jo melsvaspyglė forma (*Abies concolor* (Gordon et Glend.) Lindl. ex Hildebr., *A. concolor* ‘Violacea’), dviskiautis ginkmedis (*Ginkgo biloba* L.), japoninis ir kurilinis maumedžiai (*Larix kaempferi* (Lamb.) Carr., *Larix gmelinii* (Rupr.) Rupr. ex Kuzn. var. *japonica* (Reg.) Pilger), juodoji eglė (*Picea mariana* (Mill.) BSP.), kedrinė, sibirinė ir veimutinė pušys (*Pinus cembra* L., *P. cembra* L. ssp. *sibirica* (Du Tour) Rupr., *P. strobus* L.), kanadinė cūga (*Tsuga canadensis* (L.) Carr.), raudonžiedis, rausvažiedis ir geltonžiedis kaštonai (*Aesculus pavia* L., *A. x carnea* Hayne, *A. flava* Sol.), gelsvažiedė ir paprastoji katalpos (*Catalpa ovata* G. Don, *C. bignonioides* Walter), tridyglė gliedičia (*Gleditsia triacanthos* L.), gelsvažiedis tulpmedis (*Liriodendron tulipifera* L.), japoninė magnolija (*Magnolia kobus* DC.) ir daugelis kitų rūšių ir formų (2 lentelė). Paskutiniaisiais metais ypač ženkliai pasipildė Palangos botanikos parko ir Degaičių parko (Telšių raj.) introdukuota

dendroflora ir šie parkai teisėtai laikomi turtingiausiais šiuo požiūriu šalyje ir priskiriami parkų – dendrologinių kolekcijų kategorijai.

2 lentelė

Geriausiai tvarkomų Lietuvos dvarų parkų introdukuotų sumedėjusių augalų sisteminis pasiskirstymas

Eil. nr.	Šeimos	Viso augalų taksonų (vnt.)	Rūšių skaičius (vnt.)	Formų skaičius (vnt.)
Pinophyta – Pušūnai		102	42	60
1.	<i>Cupressaceae</i> Bartling	36	7	29
2.	<i>Ginkgoaceae</i> Engl.	1	1	
3.	<i>Pinaceae</i> Lindl.	52	30	22
4.	<i>Taxaceae</i> Gray	4	1	3
Magnoliophyta – Magnolijūnai		283	178	105
5.	<i>Aceraceae</i> Juss.	23	7	16
6.	<i>Anacardiaceae</i> Lindl.	3	2	1
7.	<i>Apocynaceae</i> Juss.	5	2	3
8.	<i>Araliaceae</i> Juss.	1	1	
9.	<i>Berberidaceae</i> Juss.	7	3	4
10.	<i>Betulaceae</i> C. A. Agardh.	4	2	2
11.	<i>Bignoniaceae</i> Juss.	2	2	
12.	<i>Buxaceae</i> Dumort.	1	1	
13.	<i>Caprifoliaceae</i> Juss.	23	16	7
14.	<i>Celastraceae</i> R. Br.	3	3	
15.	<i>Cornaceae</i> Dumort.	8	3	5
16.	<i>Corylaceae</i> Mirb.	3	1	2
17.	<i>Elaeagnaceae</i> Juss.	3	3	
18.	<i>Ericaceae</i> Juss.	19	8	11
19.	<i>Fagaceae</i> Dumort.	12	3	9
20.	<i>Grossulariaceae</i> DC.	1	1	
21.	<i>Hippocastanaceae</i> DC.	3	3	
22.	<i>Hydrangeaceae</i> Dumort.	12	9	3
23.	<i>Juglandaceae</i> A. Rich. ex Kunth	7	6	1
24.	<i>Leguminosae</i> Juss.	10	9	1
25.	<i>Magnoliaceae</i> Juss.	2	2	
26.	<i>Moraceae</i> Link	1	1	
27.	<i>Oleaceae</i> Hoffsgg. et Link	17	9	8
28.	<i>Paeoniaceae</i> Rudolphi	1	1	
29.	<i>Ranunculaceae</i> Juss.	2	2	
30.	<i>Rosaceae</i> Juss.	69	54	15
31.	<i>Rutaceae</i> Juss.	2	2	
32.	<i>Salicaceae</i> Mirb.	19	10	9
33.	<i>Solanaceae</i> Juss.	1	1	
34.	<i>Tamaricaceae</i> Link	1	1	
35.	<i>Tiliaceae</i> Juss.	8	5	3
36.	<i>Ulmaceae</i> Mirb.	6	2	4
37.	<i>Vitaceae</i> Juss.	4	3	1
	Iš viso	385	220	165

Aukštą architektūrinę – kraštovaizdinę daugumos tirtų parkų vertę lemia ne tik jų išplanavimas, erdvinė struktūra, renovuoti arba naujai įrengti infrastruktūros elementai, bet ir ryškiai išreikštas reljefas, šalia esantys natūralūs vandens telkiniai (ežerai, upės, upeliai), t. y. dėkingas natūralus gamtinis karkasas. Kraštovaizdžio architektūros požiūriu bene vertingiausias Palangos botanikos parkas. Nepakartojamo žavesio ir patrauklumo jam teikia jūros artumas (jo šniokštimas audringomis dienomis girdimas visoje parko teritorijoje), meistriškai suformuotos parko erdvės ir senos, vaizdingos, tik šiam parkui būdingos, paprastosios pušys. Tiek architektūrine, tiek kraštovaizdine prasme šiam parkui beveik

nenusileidžia nuostabiame pusiasalyje tarp Galvės ir Skaisčio ežerų esantis Užutrakio parkas. Šiuo požiūriu labai panašus Dviragio ežero saloje besiglaudžiantis Salų dvaro parkas (Rokiškio raj.). Vaizdingos ežerų pakrantės puošia ir Antazavės, Astravo, Biržų pilies, Paežerių (Vilkaviškio raj.), Plinkšių, Siesikų ir Veisiejų dvarų parkus. Daugelio kitų parkų kraštovaizdį pagyvina šalia tekančios upės (Neries upė, Verkių parkas), per parkus čiurlenantys upeliai (Aštriosios Kirsnos, Joniškėlio, Kėdainių, Pagryžuvio, Pakruojo, Plungės, Renavo, Švėkšnos ir Vilkėno dvarų parkai) arba vaizdingi tvenkiniai bei jų sistemos (Alantos, Aštriosios Kirsnos, Aukštosios Fredos, Bačkonių, Baisogalos, Bistrampolio, Degaičių, Šešuolėlių ir kitų dvarų parkai...). Pastaruoju požiūriu neapaliekamas Burbiškio parkas (Radviliškio raj.), kurį puošia nuostabi tvenkinių sistema su romantiškomis salelėmis, lieptais ir tilteliais.

Kalbant apie geriausiai tvarkomus ir prižiūrimus šalies dvarų parkus, reiktų pastebėti ir tai, kad į šį „laimingųjų“ sąrašą, deja, pateko ne visi vertingiausi šalies senieji parkai. Taigi, sąvokos „gerai tvarkomas“ nereiktų tapatinti su sąvoka „vertingas“. Dvarų parkų ir, aplamai, istorinių želdynų vertę lemia visų pirma jų architektūrinės savybės, dendrologinės vertybės ir vertė šalies istorijos kontekste, o „gerai tvarkomas parkas“ – tai daugiau parko estetinė išvaizda, t.y. minėtų vertybių pateikimo (pristatymo) forma potencialiam lankytojui. Belieka tik apgailestauti, kad ir šiandien dar apleisti ir palikti likimo valiai tokie garsūs, tiek architektūrinio – dendrologinio, tiek ir istorinio požiūriu vertingi parkai, kaip Belvederio (Jurbarko raj.), Lentvario, Apytalaukio (Kėdainių raj.), Beržėnų (Kelmės raj.), Dūkšto (Ignalinos raj.) ir kiti...Norėtusi tikėti, kad šie želdynai neliks užmiršti ir suras deramus šeimininkus.

Išvados

Apibendrinant atliktų tyrimų ir stebėjimų duomenis galima padaryti šias išvadas:

1. Iš tirtų 210 dvarų parkų geros ir pakankamai geros būklės yra 52 (25 % visų tirtų): 39 (75 %) iš jų priklauso įvairioms valstybinėms institucijoms ir organizacijoms ir 13 (25 %) privatizuoti. Labai gerai tvarkomi ir prižiūrimi 12 parkų (23 %), gerai ir pakankamai gerai – 40 (77 %). Šiandien geriausiai tvarkomus ir prižiūrimus šalies dvarų parkus sąlyginai galima būtų suskirstyti į dvi kategorijas: pirma – jau senokai tradiciškai gerai tvarkomi ir prižiūrimi parkai, antra – tautinio atgimimo metais renovuoti ar renovuojami parkai

2. Dauguma (35 parkai, 67,3 %) aptariamų parkų yra mišraus plano su vyraujančiais peizažinio plano elementais. Apie mišrų šių parkų išplanavimą byloja daugumoje jų išlikę medžių alėjos ir eilės bei geometrinio plano rūmų teritorijos su simetriškos formos parterine dalimi, privažiavimo keliais ir takais. Peizažinių parkų – 9 (17,3 %), geometrinio plano – 8 (15,4 %).

3. Iš viso geriausiai šiuo metu tvarkomuose ir prižiūrimuose šalies dvarų parkuose auga apie 385 introdukuotų sumedėjusių augalų rūšys ir dekoratyvinės formos (*Pinophyta* – 102, *Magnoliophyta* – 283), priklausančios 37 šeimoms ir 91 gentims (*Pinophyta* – 4 šeimos ir 11 genčių, *Magnoliophyta* – 33 ir 80). Egzotiniais medžiais ir krūmais turtingiausi Palangos botanikos parkas (288 augalų rūšys ir formos), Degaičių (110), Dotnuvos (62), Žagarės (61), Rietavo (58), Terespolio (51), Kretingos (44), Plinkšių (44), Antazavės (41) ir Trakų Vokės (41) parkai.

4. Architektūrinę – kraštovaizdinę parkų vertę lemia ne tik jų išplanavimas, erdvinė struktūra, renovuoti ar naujai įrengti infrastruktūros elementai, bet ir ryškiai išreikštas reljefas, šalia esantys natūralūs vandens telkiniai (ežerai, upės, upeliai), t. y. dėkingas natūralus gamtinis karkasas. Sąvokos „gerai tvarkomas“ nereiktų tapatinti su sąvoka „vertingas“. Dvarų parkų ir, aplamai, istorinių želdynų vertę lemia visų pirma jų architektūrinės savybės, dendrologinės vertybės ir vertė šalies istorijos kontekste, o „gerai tvarkomas parkas“ – tai

daugiau parko estetinė išvaizda, t.y. minėtų vertybių pateikimo (pristatymo) forma potencialiam lankytojiui.

Informacijos šaltiniai

1. Griffiths M. 1997. Index of Garden Plants. Bath: Macmillan, 1234 p. Handbuch der Laubgehölze. Berlin und Hamburg.
2. Januškevičius L. 2003. Lietuvos parkai ir jų introdukuota dendroflora. Mūsų girios. 5. P. 13–14.
3. Januškevičius L. 2001. Vakarų Lietuvos senųjų parkų egzotiniai medžiai ir krūmai. Vytauto Didžiojo universiteto botanikos sodo raštai. 10. P. 88–107.
4. Januškevičius L. 2004. Lietuvos parkai. Kaunas. 485 p.
5. Januškevičius L. 2005. Lietuvos parkai ir jų dendroflora. Respublikinės mokslinės – praktinės konferencijos „Želdiniai ir jų dizainas“ straipsnių rinkinys. Vilnius. P. 25–39.
6. Januškevičius L. 2010. Po gražiausių Lietuvos dvarų parkus. Kaunas. 323 p.
7. Januškevičius L. 2010. Senieji dvarų parkai ir jų tvarkymas – patirtis ir klystkeliai. Dekoratyviųjų ir sodo augalų sortimento, technologijų ir aplinkos optimizavimas. Mokslo darbai, Nr.1(6). Mastaičiai. P. 54–59.
8. Januškevičius L., Kamičaitė–Virbašienė J. 2010. Buvusių dvarų sodybų želdynai ir jų tvarkymas. Miestų želdynų formavimas. Mokslo darbai, Nr. 1(7). Klaipėda. P. 93–100.
9. Krüssmann G. 1976. Bd. 1. 486 S. 1977. Bd. 2 466 S. 1978. Bd. 3. 496 S.
10. Krüssmann G. 1983. Handbuch der Nadelgehölze. Berlin und Hamburg. 396 S.
11. Ramanauskas V., Čibiras L., Džiaukštas P. ir kt. 1973. Dendrologija. Vilnius. 319 p.

THE BEST MANAGED LITHUANIAN MANOR PARKS – EVALUATION FROM THE POINT OF VIEW OF DENDROLOGY AND LANDSCAPING

Summary

In total, 210 old manor parks were explored. 52 parks (25 % of all explored ones) are in an excellent and in good state. 39 parks (75 % of those 52) ones belong to state institutions and organizations, 13 (25 %) are private. The majority (35 parks, 67,3 %) is of mixed style with dominating picturesque planning elements, 9 parks (17,3 %) are designed in landscape style and 8 parks (15,4 %) are designed in formal style. On the whole approximately 385 species and cultivars of introduced woody plants grow in the best managed our country's manor parks. The plants belong to 37 families and 91 genera (102 taxa are gymnosperms, belonging to 4 families and 11 genera, 283 taxa are angiosperms, belonging to 33 families and 80 genera).